

УДК 336.143:316.334.3

Токар І.І.

асистент кафедри економіки підприємства

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Пилипенко А.В.

студентка

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

ОЦІНКА ВАРТОСТІ НЕОПЛАЧУВАНОЇ ПРАЦІ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЕНДЕРНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

THE EVALUATION OF UNPAID LABOR BETWEEN MEN AND WOMEN AS A TOOL OF GENDER BUDGETING AT REGIONAL LEVEL

АНОТАЦІЯ

У статті проведено оцінку вартості неоплачуваної праці жінок та чоловіків як інструмента гендерного бюджетування на регіональному рівні. Окремо визначено послуги в межах домогосподарства, що розглядаються як неоплачувана праця. Зазначено можливість використання гендерного бюджетування як стратегії подолання гендерних відмінностей у рівні заробітної плати чоловіків і жінок за рахунок установлення місцевими органами влади часткової компенсації вартості неоплачуваної праці жінок.

Ключові слова: гендер, гендерне бюджетування, оплата праці, вартість, неоплачувана праця, компенсації.

АННОТАЦИЯ

В статье проведена оценка стоимости неоплачиваемого труда женщин и мужчин как инструмента гендерного бюджетирования на региональном уровне. Отдельно определены услуги в пределах домохозяйств, которые рассматриваются как неоплачиваемый труд. Указана возможность использования гендерного бюджетирования как стратегии преодоления гендерных отличий в уровне заработной платы мужчин и женщин за счет установления местными органами власти частичной компенсации стоимости неоплачиваемого труда женщин.

Ключевые слова: гендер, гендерное бюджетирование, оплата труда, стоимость, неоплачиваемый труд, компенсации.

ANNOTATION

The article is assessed value of unpaid labor between men and women as a tool of gender budgeting at regional level. Services have separately defined within households, which considered as unpaid labor. The possibility of using gender budgeting as a strategy for overcoming gender differences in the salaries of men and women by establishing local authorities partial compensation for the cost of women's unpaid work was indicated.

Keywords: gender, gender budgeting, salary, costs, unpaid labor, compensation.

Постановка проблеми. Хоча в усьому світі жінки збільшили свою частку на ринку праці порівняно з минулим і почали займати управлінські та адміністративні посади в країнах, що розвиваються, гендерні стереотипи залишаються стійкими. Незважаючи на те що жінки мають більше можливостей для отримання доходів, ніж раніше, для їх робочих позицій характерні більш низький статус, більш низька оплата праці і гірші умови праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання гендерного бюджетування досліджували такі українські науковці, як В. Близнюк, С. Гаращенко, Л. Лобанова, О. Романюк, М. Соколик та ін.

Серед розглянутих робіт із гендерного бюджетування на особливу увагу заслуговують питання оцінки вартості неоплачуваної праці чоловіків та жінок з урахуванням гендерного аспекту.

Мета статті полягає у проведенні оцінки вартості неоплачуваної праці жінок та чоловіків як інструмента гендерного бюджетування на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Жінки отримують усього 10% від доходів у світі, багато хто займається неоплачуваною (домашньою) працею, а ті, чия робота оплачується, заробляють у середньому три чверті заробітної плати чоловіків за працю рівної цінності. У країнах, що розвиваються, жінки в переважній більшості належать до бідних верств населення.

Значна частина жіночої робочої сили знаходиться в так званому неформальному секторі економіки. Згідно з останніми статистичними даними Міжнародної організації праці (МОП), більше 60% жінок працюють у неформальній зайнятості. Навіть у рамках неформальної економіки жінки, як правило, належать до тих секторів, де умови праці є найменш захищеними, профспілки часто відсутні, а трудове законодавство та соціальний захист практично не застосовуються. Жінки займають лише 14% місць у парламентах світу.

За даними ЮНЕСКО, майже 800 млн. людей не вміють читати і писати, і дві третини з них – жінки. Дві третини всіх дітей, позбавлених можливості ходити до школи і здобувати освіту, – дівчинки.

Хатня праця і догляд за дітьми вважаються природним обов'язком жінки, це призводить до того, що виникає великий розрив між рівнем зайнятості чоловіків і жінок, які мають дітей. У Латинській Америці більше половини непрацюючих молодих жінок пояснюють своє небажання шукати оплачувану роботу тим, що занадто багато часу і сил витрачається на роботу по дому.

Дослідження про використання часу в усьому світі показали, що жінки витрачають наба-

гато більше часу, ніж чоловіки, на виконання неоплачуваної домашньої роботи. Навпаки, чоловіки витрачають більше часу на оплачувану роботу. При цьому тривалість робочого тижня у жінок часто перевищує робочий тиждень чоловіків, і водночас у жінок залишається менше часу на політичну та іншу громадську діяльність, на час для відпочинку та охорону свого здоров'я.

Сімейні обов'язки повинні бути пов'язані з доступністю державних послуг, таких як чиста вода, електрика, доступне медичне обслуговування, доступний догляд за дітьми. Так, наприклад, в Африці та Азії жінки, як правило, відповідають за збір води для своїх родин, причому витрачають на це 26% свого часу.

Крім того, жінки часто бувають змушені доглядати за літніми родичами, що також змушує їх відмовлятися від оплачуваної роботи на повний день, тому деякі уряди і роботодавці пропонують гнучкий графік для таких працівників. Причому робочі години організовані згідно з особистими потребами, а не скорочуються, що попереджає втрату в заробітній платі [1].

Саме тому сприяння збалансованому поєднанню професійних і сімейних обов'язків чоловіків і жінок є одним із пріоритетних завдань Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 р. Зокрема, передбачено проведення інформаційних кампаній для висвітлення питань необхідності рівного розподілу сімейних обов'язків, відповідальності між жінками і чо-

ловіками щодо виховання дитини, цільовою аудиторією яких мають стати як самі працівники, так і роботодавці [2].

Виходячи з цього, особливий науковий інтерес становить оцінка неоплачуваної праці жінок та чоловіків у домашньому господарстві. Далі наводиться приклад такої оцінки, адаптованої до сучасних умов ведення домашнього господарства в Україні. За основу розрахунків було прийнято методику оцінки неоплачуваної праці жінок і чоловіків у домашньому господарстві й у громаді кантону Базель-Штадт (територіально-адміністративній одиниці Швейцарії) [3].

Виходячи з наявної інформації (табл. 1) про розподіл чоловіками й жінками часу на неоплачувану роботу й порівнянної вартості аналогічних послуг на ринку, а також про розмір ВРП (валового регіонального продукту) Харківської області у грудні 2013 р., визначимо:

а) недооцінену вартість неоплачуваної праці, виконаної жінками R_f , чоловіками R_m і всіма жителями й жителями Харківської області разом за рік R_i ;

б) частки неоплачуваної праці жінок S_f , чоловіків S_m і всіх жителяток і жителів Харківської області разом S_i у ВРП у 2013 р.

Розрахунок недооціненої вартості кожного типу послуг жінок і чоловіків проводимо, помножуючи вартість години роботи на обсяг годин, витрачених на цю роботу:

$$R = V \times H, \quad (1)$$

де V – ринкова вартість послуг за годину роботи;

H – кількість годин роботи за рік.

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку вартості неоплачуваної праці жителяток і жителів Харківської області (у віці старше 15 років) у 2013 р.

Послуги в межах домогосподарства, що розглядаються як неоплачувана праця	Жінки		Чоловіки	
	млн. годин (H_f)	грн./годину праці (V_f)	млн. годин (H_m)	грн./годину праці (V_m)
Хатня праця	1393,88	25,12	173,14	28,9
Догляд за родичами (у межах домогосподарства)	214,29	18,3	239,39	18,3
Послуги сусідам, друзям, родичам поза домогосподарством)	57,95	28,4	217,69	30,12
Волонтерська діяльність	33,31	25,6	259,05	29,4

Джерело: складено за результатами дослідження авторів

Таблиця 2

Вартість неоплачуваної праці жителяток і жителів Харківської області (у віці старше 15 років) у 2013 р., млн. грн.

Послуги в межах домогосподарства, що розглядаються як неоплачувана праця	Жінки		Чоловіки	
	тис. грн. (R_f)	% у ВРП (S_f)	тис. грн. (R_m)	% у ВРП (S_m)
Хатня праця	35014,27	41,04	5003,746	5,87
Догляд за родичами (у межах домогосподарства)	3921,507	4,60	4380,837	5,13
Послуги сусідам, друзям, родичам (поза домогосподарством)	1645,78	1,93	6556,823	7,69
Волонтерська діяльність	852,736	1,00	7616,07	8,93
Всього	41434,29	48,57	23557,48	27,61

Джерело: складено за результатами дослідження авторів

Таким чином, недооцінена вартість кожного типу послуг для жінок і чоловіків становить відповідно:

- для жінок: $R_f = V_f \times H_f$;
- для чоловіків: $R_m = V_m \times H_m$.

Далі заповнюємо в такий спосіб перший і третій стовпці в розрахунковій таблиці та підсумуємо всі отримані результати по стовпцях (табл. 2).

За результатами розрахунків недооцінена вартість неоплачуваної праці, виконаної жінками за 2013 р., становила 41 434,29 млн. грн., а чоловіків – 23 557,48 млн. грн. Відповідно, вся недооцінена праця в домогосподарствах Харківської області в 2013 р. становила 64 991,76 млн. грн. (рис. 1).

Також можливий розрахунок частки неоплаченої праці у ВРП за кожним видом послуг і заповнення другого і четвертого стовпців розрахункової таблиці (табл. 2), розрахунок кінцевої частки неоплачуваної праці у ВРП.

Зіставлення недооціненої праці із ВРП. Частка неоплачуваної праці жінок S_f , чоловіків S_m і всіх жительок і жителів Харківської області разом S_t у ВРП у 2013 р. визначалася виходя-

чи з розміру валового регіонального продукту. За даними Головного управління статистики у Харківській області, ВРП у 2013 р. становив 85 315 млн. грн. [4].

Загальна частка неоплачуваної праці жінок у ВРП Харківської області (S_f) за результатами розрахунків становить 48,57%, чоловіків – 27,61%. У цілому частка неоплачуваної праці жительок і жителів Харківської області (у віці старше 15 років) у 2013 р. становила 76,18%. Структуру вартості неоплачуваної праці жительок і жителів Харківської області в 2013 р. за видами послуг наведено на рис. 2.

Визначено, що частка неоплачуваної праці жінок та чоловіків у Харківській області (у віці старше 15 років) у 2013 р. становила 76,18%. Частка неоплаченої праці жінок майже 1,8 рази вище частки неоплаченої праці чоловіків навіть за умови, що ринкова вартість однієї години роботи, виконаних жінками, нижче, ніж у чоловіків, за більшістю видів робіт.

Оцінка обсягів та вартості неоплаченої праці жінок і чоловіків безпосередньо впливає на можливості гендерного бюджетування на регіональному рівні, вираженому у місце-

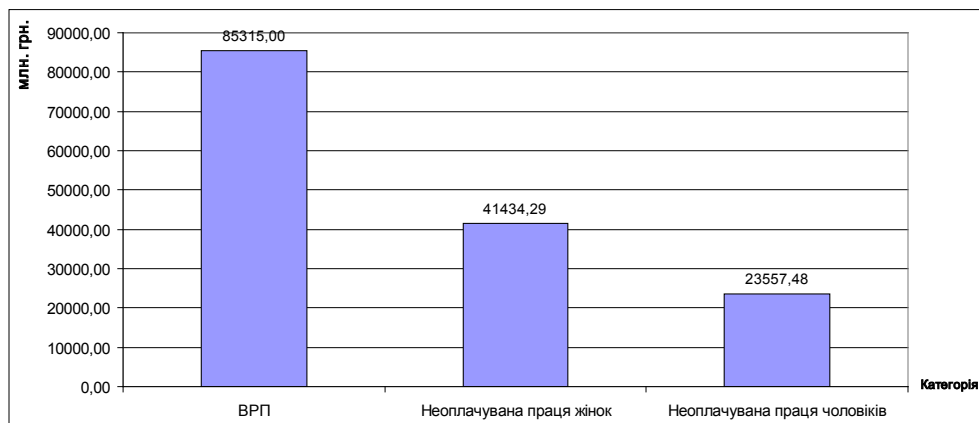

Рис. 1. Вартість неоплачуваної праці жительок і жителів Харківської області у 2013 р.

Джерело: розроблено за результатами дослідження авторів

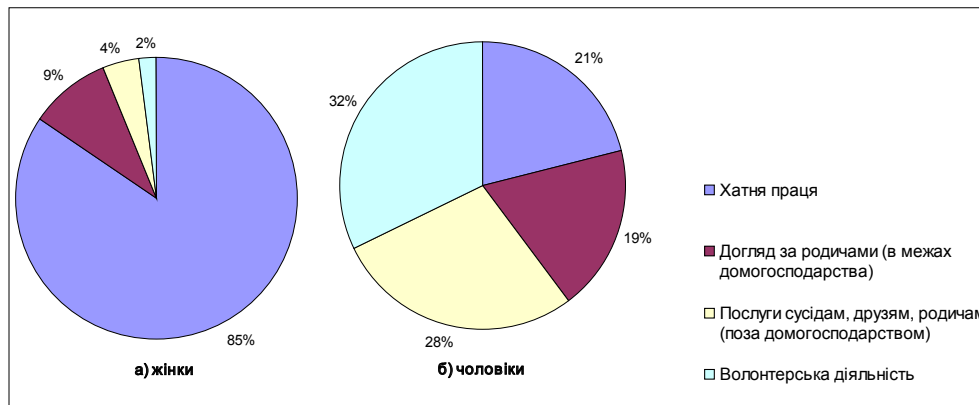

Рис. 2. Структура вартості неоплачуваної праці жительок і жителів Харківської області в 2013 р. за видами послуг

Джерело: розроблено за результатами дослідження авторів

вих гендерних ініціативах. Перспективним напрямом ГОБ є визначення розмірів часткової компенсації місцевими органами влади вартості неоплачуваної праці жінок як засобу стимулювання жіночої праці в межах їх економічної активності, а отже, відповідного чинника підвищення валового регіонального продукту.

Висновки. Частка неоплаченої праці мешканців Харківської області у 2013 р. була дуже високою. Виходячи з тенденцій, які склалися на регіональному ринку праці за останні кризові 2012–2015 рр., можна стверджувати, що структура неоплачуваної праці жительок і жителів Харківської області за видами послуг у подальшому залишиться без суттєвих змін. Практичні розрахунки за наведеною методикою в 2014 та 2015 рр. ускладнено через відсутність та/або неповноту відповідної інформації Головного управління статистики у Харківській області.

Частка неоплаченої праці жінок майже в 1,8 рази вище частки неоплаченої праці чоловіків, навіть за умови, що ринкова вартість однієї години робіт, виконаних жінками, нижче, ніж у чоловіків, за більшістю видів робіт.

Важливість вимірювання бюджетів витрат часу та вартості послуг, що надаються жінками і чоловіками в межах та поза межами їх домогосподарств, зумовлена необхідністю розуміння обсягів корисної праці, які затрачаються ними поза суспільним виробництвом.

Можливий розгляд гендерного бюджетування як стратегії подолання гендерних відмінностей у рівні заробітної плати чоловіків і жінок за рахунок установами місцевими органами влади часткової компенсації вартості неоплачуваної праці жінок. Це дасть змогу знизити гендерний розрив у рівні заробітної плати жінок та чоловіків за видами економічної діяльності в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Перша Всесвітня жіноча конференція / Матеріали сайту Проекту Mojazarplata.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mojazarplata.com.ua/ua/main/women-wages/konferencija>.
2. Гендерна політика та інституційні механізми її реалізації в Україні. Національний огляд виконання Україною Пекінської декларації та Платформи дій і заключних документів Двадцять третьої спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН : матеріали офіційного сайту Регіонального представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні та Білорусі / Укл. канд. політ. наук М. Корюкалов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/publikationen/gender_policy_ukr_WEB.pdf.
3. Сборник заданий по гендерному бюджетированию / Под ред. И.Е. Калабиной. – М. : ООН Женщины, МЦГБиУ, 2013. – 63 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hse.ru/data/2014/02/28/1329615688/Сборник%20заданий%20по%20гендерному%20бюджетированию.pdf>.
4. Соціально-економічне становище Харківської області, 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/2013>.